

Presidendi esseevõistlus „Missuguses Eestis ma tahan elada?”

Essee tiitelleht

EESNIMI: MAIRE

PEREKONNANIMI: LIIVAMETS

ESSEE PEALKIRI: AEG TULEB ENDISELT MAA JA MERE PEALT

VANUS (õpilastel kool ja klass): 56

ELUKUTSE: eesti kirjanduse referent

AEG TULEB ENDISELT MAA JA MERE PEALT

Sel selgel augustipäeval, kui Eestis juhtus imelisi asju, sõitsin ma rahulikult läbi Eestimaa külade Valgamaale – täpsemalt öeldes, esivanemate kodukanti. Nii pole ma näinud tanke ega kuulnud okupatsioonivägede eelviimaseid manasõnu. Ta lihtsalt tuli, iseseisvus siis, tuli minu juurde nõnda tasa ja targu, et isegi kohutas. Eriti, kui ööhakul raadiot kuulasin. Muidugi ei saanud meie jaoks maailma tähtsaim asi päris märkamatuks ning lihtsalt tagasi tulla, pealegi, hirm ja mure vabaduse pärast püsib, arvata on, igavesti.

Paar päeva hiljem, joovastushoos, mis meid kõiki oli vallanud, hakates isaga tulevikuasju arutama, kuulsin ma lauset, mis tänaseni minuga kaasas käib. Mis on aidanud kõik arusaamatused ja pärimised selgeks mõelda. Aidanud pettumushoogudest üle saada. Ja mis seletab ehk sedagi, miks ma Eesti olemist ja käekäiku nõnda kummaliselt näen ja vaen. Isa lausus: jaa, minu noorpõlve vabas ja ilusas Eestis ei söönud kõik inimesed saia ja pastlaid oli rohkem kui simmikingi – pea seda meeles, siis oled oma riigiga õnnelik ja rahul.

Hobusevargad ja söömamehed ei kao ühegi valitsuse ajal! Mitte ühtegi sõna rohkem.

Rahvuslasena ta rõõmustas küll minuga kaasa, aga samas teadis eufooriast hoolimata, et taevast ei hakka siidi ja sametit sadama, mida naiivselt, kurb küll, väga paljud eeldasid. Need sõnad on aidanud üle elada kõik mõõnad, aidanud mõista kogetud olukordi, inimeste käitumist, aidanud mõista, et helesinise silmapiiri taga ootab vihmahoog. On aidanud mõista ka seda, et kased ei hakka kunagi kandma õunu ja kuu pealt ei kosta viiulhelisid, nagu andis armastusväärset mõista ka Ivan Orav - esimese Eesti Vabariigi kodanik. See on aidanud meenutada, et kevaded on Eestis edaspidigi vinduvad ja külmad, et suvel võib nädalate viisi närvesöövalt vihma sadada ja talvekülm võib edaspidigi noored õunapuud ära võtta. Et inimesed on pigem paharetid kui pühakud, et võimu ja vaimu vaheline võitlus on sama vana kui maailm, et elus kohtume inimestega, kes on valmis riigi ja rahva eest tuleriidale minema, aga enam siiski neid, kes õelalt naeru pugistades võllas rippuja jalast viimased püksid endale kahmavad. Ikka ja alati leidub neidki, kes teisele auku kaevavad ja ise sisse ei kuku, on neid, kes nälgivale penile viimase leivakooriku annavad ja neid, kes priskusest õhetavatena kodutule inimesele ja loomale jalaga äigavad. Mu veendumus, et elu Eestis, kus juhtub head ja kurja, kus naerdakse ja nutetakse, sekka valetatakse ja varastatakse, kus võidetakse ja kaotatakse, on sama loomulik, kui on loomulik leppimus paratamatusega, et oled surelik. Eesti riik on ehe ja ilus. Niisugune arvamus ehmatab kindlasti inimesi – pole parata.

Olen järele mõelnud ja sooviksin, et eesti inimesed, kas just kogu rahvas, teadvustaks, et igapäevane elu vabas Eestis ei tohiks – just nimelt, ei tohiks olla ainult linnulaul juunikuu hommikul, õitsvad aiad, tolmlevad viljapõllud, laste naerust helisevad koolimajad. Utopiast ja kurioosetest ideest innustunud mõtlejad on seda mõnikord igatsenud, neist raamatuidki kirjutatud, ent elu ühes riigis on enamat. On sageli arusaamatum, võimatum, inetum, keerulisem, kui seda kujutada suudetakse. Ma küll veel täpselt ei tea ega saa kunagi nii targaks, et teada, missugune ta, st. elu õigupoolest peaks olema, aga küllap kõik me ümber on väärarvamused tasakaalus. Mul on hea meel, et kunagi ammu, küpsuseksamite aegu, võttis mu ajalooõpetaja ühiskonnaõpetuses ühe pügala hindest maha seepärast, et ma ei uskunud kommunismi päralt jõudmist 80ndateks ega hiljemakski. Võimalik, et õpetaja elab veel siiras usus imedesse. Nii ei eelda ma ka, et Eestist saaks esimene helesiniste unistustega täitunud maa ilma peal. Lõputust jaatusest ja võltsnaerust sillerdav maa. Elus peab olema sedagi, mis tasakaalustab ja korrigeerib meie mõtteid, kui need imedemaa otsinguil segadusse aetakse. Mul on häbi, ja kõik demokraadid võivad mind hukka mõista, aga vaatamata sellele peatun lihtsa tõe ees, mis kinnitab, et me ei sünni ilma võrdsetena: üks on pikk, teine lühike, üks täidlane, teine kõhn, ja loodus annab meile andeid paraku jaokaupa. Küllap ka talumise ning mõistmise võime. Ükskõik kui hardasti me ka ei sooviks – inimesed ei saavuta kunagi sotsiaalset võrdsust. Imetabane inimloomus ise ei lase sel kunagi sündida. Ometigi, millise hämmastava kergusega lastakse end kiusatusse viia võrdsusprintsipist. Ma lihtsalt tean, et kerjuseid konutab ka kõige kaunimate katedraalide treppidel, ja nii see jääbki. Tean, et ka jõukate heaoluriikide kodanikud peavad leppima räämas raudteeäärsete ja slummidega, ja ma ei hakka hädaldama, kui edaspidigi Tallinnast Rakvere suunas sõites näen teepeenardel plastpudelite ja kiletortide laama. Kui ma seda koristama ei rutta, siis pole mul õigust ka teisi süüdistada. Selle kõrval paistab ilu ja korra kontrast teisel jõulisemalt silma. Tean, et kõik inimesed ei saa osta kunagi jahte, saari, autosid ja delikatesse, mis vaatamisel pole sugugi eriti hõrgu näoga, ma tean, et igäühel ei jätku raha arstirohu tarbeks, et jäävad kuningad, valitsejad, mõrtsukad ja vargapoisid, sest ükski, ka kõige andekam filosoof pole leidnud ammendavat vastust, miks maailmaasjad ei ole nõnda seatud, nagu me unistades nõuame. Ma lepin igasuguse vaba Eestiga. On talumatult jõhker jagada Eestit mitmeks sotsiaalseks osaks. Osatada jõukaid ja kiruda vaeseid. Mulle meeldib tungida Eesti rägastikesse ja võsastunud põllusiiludele, sest see on tegelikkus, tegelikult paratamatus, kus kõik ei võigi klantsist särada. On selge, et augustikuu kuldkollased Pandivere viljapõllud sunnivad harduses käsi kokku lööma, aga mõne kilomeetri kaugusel nähtud ripakil majapidamine, kus seapõrsad maja taga rauakolu keskel maad sonkisid, ei aja mind seepärast veel riiki ja valitsust kiruma. Ka selles

vaates peitub elu ilu, tõde ja valu. Ma rõõmustan teadmise üle, et elu pole vaid valged sirelid kollaste majade ümber rannakülades, kus grillahjud levitavad küpse liha lõhna, vaid ka külapoodide ümber purjutavad külamehed, nende mentaliteet ja mingi neile ainuomane külamehetarkus. Nõelutud kandadega sokke leidub igas paigas ja seepärast pole mõtet ei väiksemaid ega suuremaid juhte maa põhja kiruda. Kõrtsid ja kirikud kõrvuti on selge panoraam. Nii see peaks jäämagi. Kõik siin kuulub meile ja me peame Eestit niisugusena armastama. Ei maksa minna ähmi täis, kui nõgesed ja aastatevanune kuluhein vanade mahajäetud majade taga tuules seemneid laiali levitab, ainult roosiaedade õite üle uhkust tunda jääb väheks. Oleks liialt lihtne ja tavaline. Ühtemoodi armastusväärased on ju troostitu-hallid novembripäevad kui jaanikuuvalevus.

Sajad kirjatööd seletavad ja avavad me rahva loomust - rahva anderikkust, põllumehe töökust, aga ka metsarahvarobustsust, õelust, kavalust, popsimentaliteeti. Juba Balthasar Russow kuulutas oma *Chronica der Prouintz Lyfflandt...* („Liivimaa kroonikas“) 16. sajandil, et eesti talupoeg armastab ohtralt juua ja hirmsa häälega torupille mängida. Mis teha, aristokraatiaverd meis enamasti ei leidu, ja ei maksa ka seda himustada, mis aga ei tähenda, et ei mõistetak suursuguse enesestmõistetavusega teiste seas istet võtta. Inimloomus ei muutu palvetele ega sadadele seadustele vaatamata. Me vajame Rooma õigust, seadusi, keelde ja kümmet käsku, aga täitmisega on jäädud juba tuhandeid aastaid hätta. Miks küll?

Euroopa ajalugu, mis on ühtlasi meie ajalugu, on olnud sõdade ajalugu, siin on elanud ideaalide loojaid ja skeptikuid. Hävitajaid ja ülesehitajaid. Kõige olulisem on kindlustunne, et maa, mida hooldame, on igavesti me endi käes. Kõik tuuled ja lõhnad ning oskused ja pettumused, kaotused, võidud, kahjud ja tasu, toob aeg ju maa ja mere pealt, nõnda kui teinud seda tuhandeid aastaid ennegi. Meil on meri ja on maa ning olgem sellega rahul. Ainus, mis vahel nukralt sunnib kuulutama, on meie sagedane kurtmine, et elu võiks olla hoopis teistsugune, sootu parem. Aga milline, pole mulle päris selge. Me sünnime just niisugusteks nagu üksteisele otsa vaadates näeme, sellise maa rahva hulka, kes on visa kui orashein ja kaval kui...rebane, kes veab kanad ükshaaval metsavarju peitu, et keegi teine neid üles ei leiaks. Teadagi tuleb püüelda ideaalide poole, arendada ja harida oma empaatiavõimet, otsida karskus- ja kasinusteed, aga kui see jääb veel kauaks kättesaamatuks, siis ei maksa hakata end selle teadmise laostama. Või teisi süüdistama. Igaüks teab, et valu ja vaev kuuluvad inimese elu juurde. Meil on põhjust ainuüksi olemise pärast suurt õnne ja uhkust tunda. Oleme ju kuueteistkümnenda aasta jooksul kogunud rohkem elamusi, kogunud lausa imesid, kui eelnevad põlvkonnad kokku. Me peame lahtisi silmi ringi vaatama ja ära kuulama teiste soovitusi, hea

küll, ka õpetussõnad, aga oma õue rajagem ikka ise. Õunapuud istutagem ikka ise. Kutsume sõpru ja abimehi talgutele, aga peremeestena peame esimestena ise kohal olema.

Kui inimese unistuseks on minna laia ilma, siis tuleb tal minna, nagu on varemgi mindud. Kes koti ja kepiga, viimane sent taskus, kes postitõllas, kes auto, kes lennukiga kallis lips kohvris. Mõni tuleb tagasi, teine mitte, seegi on rahva elu ja lugu. Kes otsib paremaid maid ja soid ja leiab need, siis seegi hea. Me ei peaks pidevas kurtmises kurtmise pärast lehekülgede viisi tekste kirjutama ning värisema: küll hirmus keele ja kultuuri kadumise, ääremaastumise, lehmade ja lammaste vähesuse, inimeste rikkuse ja vaesuse, ostmise ja müümise, liiderdamise ja joomise pärast. Tuleb elada lihtsalt *inimlikul viisil* ja sellesse *viisil* elamisse mahub lõpmata palju võimalusi, mis kõik on meie enda luua ja hävitada. Ainus mille pärast tuleb nutta, on inimese surm. Vabadus anti, sellega koos anti ka võimalus valida, otsida, eksida, peksa saada ja edasi minna. Kohutav oleks me aeg ja tulevik siis, kui meid sunnitaks olelema võimaluste puuduses, nagu juhtus eelmisel sajandil. Kohutav on siis, kui sõjardid ajavad su osmikustki välja, kui su kojad põletatakse ja rahvas heidetakse põrmu. Siis on aeg halada ja manada, praegu on ikka veel kevad. Meil on kombeks oodata paremaid aegu, keegi ei tea, millised need on, aga kindlasti tulevad nad edaspidigi. Tulevad maa ja mere pealt, nagu ütles suur isamaalüürik. Ent aeg käitub sageli omatahtsi ja meil tuleb edaspidigi palju näha ja kuulda. Nõnda kui kannatada ja kahetseda, rõõmustada ja hõisata - sada aastat ja kauemgi.

Maire Liivamets